

ЛИНГВИСТИЧНАТА ПЕРСОНОЛОГИЯ КАТО НОВА ПРИЛОЖНА ДИСЦИПЛИНА

Попов, Д. (2016). *Лингвистична персонология по говора. Превъплъченията на гласа*. Шумен: Университетско издателство „Епископ Константин Преславски“. 300 стр. ISBN 978-619-201-128-4

Юлияна Стоянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

За последните десетилетия в хуманитаристиката рядко сме свидетели на нещо наистина ново. Миналият век създаде и разви научни направления като психолингвистика, социолингвистика, лингвистична прагматика, социопрагматика, етнолингвистика, етнометодология и редица други интердисциплинарни научни парадигми, докато през новото столетие изследователите на езика и човека като че ли вече нямаше с какво да ни изненадат. Монографията на Димитър Попов *Лингвистична персонология по говора. Превъплъченията на гласа* обаче идва да ни докаже, че и във века на новите технологии хуманитаристите имат какво да добавят към вече познатото. *Лингвистичната персонология*, която се обособява като отделно научно направление едва в средата на 90-те години на XX в. (терминът за първи път въведен от руския лингвист Владимир Нерознак през 1996 г.), очертава една научноприложна сфера на изследване, чийто обект е езиковата личност, а предмет – еваритетът в речевото поведение на говорещия и пишещия човек, характерните особености на неговата речева идентичност. Димитър Попов е поел риска да запознае българските читатели с тази съвсем нова и малко позната научна област на приложната лингвистика. И както повечето нововъзникнали през изтеклото столетие научни полета, лингвистичната персонология има интер-

дисциплинарен характер – тя обединява психолингвистика, социолингвистика, антропололингвистика, лингвистична прагматика, семиотика и (фоно)стилистика. Появата на монографията на Димитър Попов *Лингвистична персонология по говора. Превъплъщенията на гласа* е необходима стъпка както за обогатяването на тематичния обхват на филологията в постмодерния XXI век, така и за развитието на автора ѝ като изследовател.

Диференцирането и специализирането на науките, които имат за свой обект, от една страна, човека като индивид и като част от социума, и от друга – езика като продукт на символната дейност, е в основата на лингвистичната персонология, която се оказва мост между класическата философия, филологията от епохата на Хумболд и емпиризма от края на миналото столетие. Затова изследванията в областта на лингвистичната персонология изискват високата професионална квалификация на зрял изследовател, какъвто е Димитър Попов – натрупал опит, култура и дързост в подхода си към един толкова комплексен обект на изследване, какъвто е говорещата личност.

Темата на монографията е вълнувала автора в продължение на години. Затова написването ѝ е предшествано от разностранни изследвания, намерили израз в поредица от публикации в авторитетни български и чуждестранни периодични издания и сборници. Редица от проблемите на приложната лингвистика, джандърната лингвистика, анализа на дискурса, лингвистичната антропология, фоностилистичната вариативност (например от перспективата на трихотомията *стандарт, субстандарт и нонстандарт*), разгледани подробно в монографията, са също така обект на задълбочена трактовка в множество предшестващи монографията студии и статии на Димитър Попов. *Лингвистична персонология по говора. Превъплъщенията на гласа* обаче е цялостно, монолитно творение, а не сума от вече създаденото, макар да получава плът и кръв от предишни изследвания.

Колко навременна е появата на тази книга, доказва рецепцията ѝ: макар че е издадена преди по-малко от три години, тя вече има свой активен живот сред научната ни общественост. За монографията бяха публикувани три рецензии, които насочват вниманието на читателската публика върху различни приносни аспекти на книгата. Две от тях с автор англицистката Снежина Димитрова – виден специалист по фонетика, излязоха в най-авторитетните лингвистични списания – *Съпоставително езикознание* (кн. 1 от 2017 г., 107–111) и *Български език* (бр. 1 от 2018 г., с. 131 – 135). Третата рецензия, която наскоро бе поместена в *Реторика и комуникации* (брой 38, януари 2019 г.), отчита (през погледа на автора си, професора по реторика Иванка Мавродиева) значимостта на монографията за медийните науки и за публичното говорене.

Книгата бе отличена също така с една от най-престижните награди (на името на корифея на общата лингвистика в България проф. Владимир Геор-

гиев), присъдена от Института за български език за най-добър труд по езикознание през 2017 г.

Живият интерес към *Лингвистична персонология по говора. Превъплъщението на гласа* не е случаен. Книгата обединява два подхода към разглежданата проблематика – от една страна, представя задълбочено, но достъпно теоретико-методологическите основи на лингвоперсонологията, а от друга – илюстрира прилагането на теорията в редица важни за съвременното ни практически области: при биометричното изследване на гласовата характерология, при нейната идентификация и разпознаване, при интерпретацията на човешката персоналност въз основа на превъплъщението на човешкия глас и при разработката на гласовия интерфейс (в процеса на взаимодействие между човека и машината).

Следвайки класическата схема при излагането на информацията, утвърдена за монографичния жанр, *Лингвистична персонология на говора. Превъплъщението на гласа* е структурирана в предисловие, увод, три глави и заключение, като завършва с внушителна библиография от 370 заглавия на няколко езика.

Уводът мотивира приемането на антропоцентричната научна парадигма като най-обща теоретико-методологическа основа в изследването на говорещата личност, която може да бъде осъществена чрез прилагането на синергетичния подход към речта на индивида, изразяваща неговото многоизмерно Аз (физическо, интелектуално, емоционално, речемисловно).

Първата глава („Лингвистичната персонология като наука“) ни въвежда последователно в понятийния апарат на персонологията. Авторът дефинира и обяснява ключови понятия като езикова личност, речева индивидуалност, гласова уникалност в рамките на лингвистиката на вариетета и въвежда йерархичен модел на представяне на речевите явления чрез трихотомията *стандарт – субстандарт – нестандарт*.

Втората глава („Глас и идентичност“) подготвя читателя за разбирането на емпиричните изследвания, представени в третата глава, като отделя специално внимание на понятията глас и идентичност, интерпретирани през призмата на различни научни подходи. Акцентът е поставен върху физиологията и акустиката на речта. Разгледани са параметрите на гласа: тон, прозодия и качество (тип фонация), доколкото те отразяват аспектите на човешката идентичност, и е посочена връзката между продукцията и перцепцията на речеви сигнали. Авторът убедително доказва, че описанието на вокалния тракт, с неговите модуляции и таксономията на фонационните типове, дава възможност да бъде идентифициран идиолектът на говорещата личност и да бъде създаден неговият гласов стереотип. Така представената антропофонична методология за анализ позволява профилиране на личността по начина на говорене и е отлична

база за изграждане на речевите портрети, които предстои да бъдат изложени в следващата глава.

Богатството на разгледаните в първата и втората глава теоретични постановки е впечатляващо, понятията в рамките на съответните теории са въведени и обяснени с педантична точност, изхождайки от етимологията им. Това позволява книгата да се възприема и от лица с по-ограничен опит, да служи като системен уводен курс по лингвоперсонология за студенти, докторанти и млади учени, както и да се ползва от всички, които се интересуват от говорещия човек.

Третата глава („Речеви портрети“) илюстрира начините за създаване на речев портрет на говорещия субект въз основа на вербалната, паравербалната и екстравербалната информация. Профилирането включва различни акустични параметри, които имат знаков (иконичен и индексален) характер и маркират гласовия стереотип на говорещия. Авторът предлага оригинален модел на прозодичния семиозис, чиито конкретни слухови образи са представени аудиално (чрез сонаграми, интонограми и осцилограми) и мултимодално – чрез аудио-визуални канали на комуникацията. За идентифициране на инхерентната прозодична вариабилност се използват три типа лингвистични променливи – индикатори, маркери и гласови стереотипи, които са доказани експериментално.

Като се включва в интересна научна дискусия (Müller 2007, Jessen 2010 и др.), Димитър Попов подчертава важноста на диференциацията между *класифицирането на говорещия* според принадлежността му към група лица (свързана с регион, социум, пол, етнос и т.н.) и неговото *идентифициране* според специфичните му индивидуални характеристики, които са обект на изследване от профайлъра (с. 183 – 185). Следвайки предложената от Йесен (2010) сфера на класификация на говорещия, която може да бъде използвана за целите на речевото профилиране, авторът разглежда поотделно осем класификационни типа, съответстващи на трите основни фактора: органичен/биологичен, социален и езиковосистемен.

Прилагането на тези фактори върху собствен емпиричен материал е позволило изготвянето на изключително интересната и оригинална галерия от речеви портрети на българското говорене, които включват: регионален иконизъм (с. 243 – 247), иконизъм на чуждинския акцент (с. 248) и иконизъм в груповите изговорни типове, представен посредством джандърен иконизъм на социолекта (с. 251 – 254) и иконизъм на младежкия сленг – социолектен „мачо“-изговорен тип (с. 254 – 256).

От особен интерес за чуждоезиковото обучение е възможността да се идентифицира дадено лице според неговия чужд акцент (етнолект). Авторът отбелязва, че това става най-напред чрез открояване на общи характеристики, типични например за цяла група сродни езици, но постепенно „обхватът

на изследваните чужди езици може да бъде стеснен до верифициране на типичните белези на конкретен език от групата“ (с. 200). За тази цел е нужна достатъчно голяма проба от речта на индивида, която да отчете не само характеристики на фонетиката и фонологията, но и особености на лексикално, морфологично и синтактично равнище (с. 200). Примерите, които Димитър Попов привежда, описват етнолекта на лица, които живеят у нас в условия на билингвизъм и владеят артикулационната база на български и на друг език: апикалното (р), издаващо английски акцент, увуларното (р) като алюзия за френски акцент, „съскавото“ впечатление на консонантите (с) и (з) като характерно за гръцки акцент (с. 201). По-нататъшното разработване на този аспект от личностното профилиране според гласа има сериозно бъдеще в областта на лингводидактиката и методиката на чуждоезиковото обучение.

Важно предимство на емпиричния материал, представен в тази глава, е фактът, че всички визуализирани примери от живата реч (илилюстрирани чрез сонаграми, интонограми и спектрограми) са ексцерпирани от речевата база данни на автора и са дигитализирани и анализирани в лабораторни условия с помощта на специален софтуер за изследване на речеви сигнали, позволяващ сегментацията им и транскрибирането им в реално време, което обективира представата за резултатите на изследването.

В края на третата глава авторът обсъжда значението на лингвистичната персонология за съставяне на речеви портрети не само на възрастни, но и на деца, както и своя принос за включване в международната база данни CHILDES на мултимодално интегрирано многоаспектно представяне на речевото поведение на български деца (с. 258 – 261).

В заключителната част на монографичния труд се акцентира върху практико-приложния аспект на изследването на гласа. Посочени са и множеството възможни изследователски перспективи за по-нататъшната лингвистична работа в същата приложна област. Прецизното интегративно изследване на човешкия глас може да намери приложение не само в биометричните анализи за целите на криминалистиката, но също и в областта на разпознаване на речта от сферата на високите технологии.

Бих желала да обобщя няколко от приносните моменти на монографията, които дават възможност за практическо приложение на лингвистичната персонология в различни области: идентифициране на говорещото лице по гласа и създаване на профил на неговото речево поведение; диагностициране на речевите нарушения, свързани с патологията на говора, по данни на гласа; характеризирание на произносителните навици и определяне на стила на произношение според маниера на говорене; определяне на социално-демографските признаци (образование, занятие, професия, местоживее, пол и др.) на дадена личност по гласа и др. Интересните и многопосочни анализи, представени в емпиричната част на книгата, са възможни благодарение на високата

компетентност на автора в използването на съвременните информационни технологии, приложими например във фоноскопията и соcioфонетиката.

Монографичният труд *Лингвистична персонология. Превъплъщениета на гласа* съдържа многостранни приноси в една научна парадигма, която тепърва предстои да бъде оценена от хуманитаристиката като богато поле за развитие. Авторът сам посочва възможните насоки за по-нататъшни разработки, една от които е областта на разпознаване на речта от сферата на високите технологии.

LINGUISTIC PERSONOLOGY AS A NEW APPLIED SCIENTIFIC AREA

Popov, D. (2016). *Lingvistichna personologiya po govora. Prevaplashteniyata na glasa*. Shumen: Episkop Konstantin Preslavski. 300 str.
ISBN 978-619-201-128-4

✉ **Prof. Juliana Stoyanova, DSc.**
Faculty of Slavic Studies
University of Sofia
15, Tsar Osvoboditel Blvd.
1504 Sofia, Bulgaria